

P2023

1129

آپامیس - باطر

P4025/129

قازاق - قرغز بىلىم قومىسياسى.

آبۇكر دىۋايفىڭ جىناغان سوز دەرى.

باترلار

التىنچى بىلىم

— آلامس —

КАЗАХСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МӘДЕНИЙЕТ АКАДЕМИЯСЫ
467532

تورکستان رېسپوبليكاسىنىڭ ئاساسى سوز چىقاروۋچى ماحكاماسى.
تاجىكەند، ۱۹۲۲ يىل.

Анастас Батур

ГМК - 33815

Музей книги Казахстана	
Поступил из	бдд
от	Соловьев
Акт №	от
Цена	фед. рр
Инв №	1348

родн

آرداقتى اوقوچىلارغا

آلدارىڭىزغا اۋسىنىل ب اۋتىرلغان «آلبامس باتر» چىكاياسى
سردارىا اوبلۇستىنىڭ قازاقدارى آراسىدا زور اوزن تۇتادى
قولدان جازالغان «آلبامس باتر» دىڭ آنكىمەس سىردارىا
اوبلۇستىنىڭ آمودارىا بولمىنىڭ بۇرغى باستىغى م . . . رازگو-
نىس بىزدىڭ قاراۋىمىزغا جىبەرغان ايدى، اوغان راخىمات
بولسۇن. اونىڭ بىر جاغىدا «آلبامس باتر» چىكاياسى سىردارىا
اوبلۇسى تۈرت كۈل بولىسنىڭ قارا قالپاق آقىنى (جىرچىسى)
جە مۇرات بىك مۇخاممەت بالاسى (كاسى ياقىلىق ايدى)
تارافىنان جازالغان. بىراق «آلبامس باتر» چىن قازاق
خالىقىنىڭ اولەڭ - جىرى بولسا، بۇخاراغا قوڭس اۋتىرغان
قارا قالپاق آقىنى تارافىنان جازالاندىغان چىندە آراب، فار-
سى سۆزدەرى كۈب اۋچىر ايدى. مۇنى اۋدارغان ۋاقىتدا
قولمىزدان كىلگەنچە سۆزدىڭ نىگىزگى ئانىسىنە جاقىن
كىلۋىنە ترسدىق.

آ . دىۋايف

بورنغى اوتىكەن زاماندا چىدەلى بايسىن دىگەن چىردە
اوتىكەن آلپامس باتردىڭ حكايسى

بورنغى اوتىكەن زاماندا، چىدەلى بايسىن دىگەن ايلدە اتاقتى
«باى بُورى، باى سارى» دىكەن ايىكى باى بارايىكەن. بُورت
تۇلىكى ساي بايلىغىندا مُنى جوق. بُىر — آق ايكەۋى دە بُىر
بالانىڭ دىرتىنەن قاينغى جىب ايسىكەن تورگە قاراۋغا كۇنى
جوق ايدى. ايكەۋى اوتىرب بُىر كۇنى بايسارى باى — باى —
بورىكە ايتادى: «ايە باى بورى! بۇل دۇنيەدەن بُىر بالا سىز
اوتەن بولدىق. اۋەل حقدان عنایت پاينامباردان شافاعات
بىرلەردەن كىرەمەت بولسا جالغىز رىارت دىب حاقدان
تەلك ايتەيك!» دىب.

بول سوز بُىر — بُىرىنە ماقول كىلدى. قاي چىردە اۋلىە بولسا
قويماي تونەدى. خۇدايدان كۇنى — تۇنى جالاب، تەلب جورگەن
ايىكى باى اوتىرب واعدە ايتەدى: آلا تاعلا بىردەرگە كوزىمىزنىڭ
جاسىن قابىن قىل بالا بىرە قالسا بىرەۋىمىزدىكى اۋل، بىرەۋىمىز —
دىكى قىر بولسا بُىر — بُىرىمىزىن قۇدا بولايىق، دىب. اويلاىىب
ايكەۋى دە قىزى اۋلى بولماي تۇرب ايىكى باى قۇدا بولب قويادى.
جاساغان، راحىم ايتىب تەلە كىدەن قابىل ايتىدى. آرادا
كوب واقىدار، كوب كوندەر، اوتىدى. ايلدەرىنە قايتۇۋدىڭ
تالابىدا بولب اخىرىدا ساو — سالامات ايلدەرىنە كىلدى.
باى بُورى بايدىڭ آغانى جان تالاس بايىچە دىيتىن ايدى.
باى سارى بايدىڭ آغانى آلتىن چاچ بايىچە دىيتىن ايدى. بۇل
بايلار آغاندارى مىن قىزى داۋرىن عسورسىدى. كوز جاستارى
قابىل بولب بوينا بالا عىتب توغرى آى اون بُىر كون كوتەردى.
قايرغاسى قامپىيدى بويرەگى تومپىيدى. كىندىكى تومەن
اورلەدى، آيت كوزى چىردى كورمەى كۇنى مۇل بوادى. باى بُورى
بايدىڭ آغانى بُىر اۋل، بُىر قىر توۋدى. باى سارى بايدىڭ آغانى بُىر قىر

تۇۋدى. قوۋانچىقدار يېنىدا ئولسەن جىيىلىس توى قىلدى. توقساننان
يېنىدا سويىدىرىپ — تورت كۆلەن اوچاق قازىدى.
آلتىن قايىق آتتى. زان بىرەۋ جايلاپ چاقتى. پالوان
جەت توتتى. اوتتۇر كۈن اوين، قىز كۈن توين قىلدى.
اوين اچىندە آلتىن يېسىككە سالىپ ايكى باي بالالارنى آلب كىلدى.
قوجا، مولدارلارنىڭ آلدىنا قويدى:

آللەنك جاقسى كۈرگەن بىندەلەرى، سىزدەر مېنا بالالارنىڭ
آتىن قويىپ پاتالار كىدى بىر ئىدەر، دىيىپ.

كۆپ بايلار سار پايالار جابدى. سول واقتىداردا بىرەلەر
اۋل بولس، بىرەلەر بۇل بولس دىدى. بايلارنىڭ كۈنلىنى
ھىچ قايسى ماقول كىلمەي. قىلە تاراپىنا قاراپ باسسا كۈل،
اينىندە جاندا، اوستىندە مىلدە — قوجا — مولدارلار كوردى:
اوزدەرى بىر جاقسى بىندە، جىتتى قالەندەر پامدا بولدى.
قوجا مولدارلار آيتتى: ايه باي بۇرى! كۈز جاسك قاپل
بولغان ايسەن! غايىدان باقتى قالەندەر كىلدى. سولار بالا-
لارنىڭ آتىن قويسن. سولار نە دىسە ھام بىزدەر اومىن دىيىپ
قول كۈتەرەيك، دىدى. توى قانادان توى اولەس بىردى. جىتتى
قالەندەردى اورتاغا چاقىرىپ. آلب غايىدان كىلگەن بىندە —
سىزدەر، اوسى بالالارنىڭ آتىن قويىڭدارا دىدى. قالەندەرلەر —
جاقسى دىيىپ باي بۇرىنىڭ جالغىز اۋلىنىڭ آتىن — «آپاماس»
بولس دىدى. قىزنىڭ آتىن «قارلىغاچ» بولس دىدى. بايسارى
بايدىڭ قىزنىڭ آتىن «گۈلبارچىن» قويدى.

كۈلبارچىن آپاماسقا جەت بولس دىدى.

آپاماستى جىتتى قالەندەر آلدىنا آلب اوزىنا، ارقاسىنا پانجا
اۋرىپ جالغىز اۋل سىن دىدى. جىتتى بىر كۈن مېن دىدى.
تار جولدا، تاغقا كىچۇۋدە، باسنىڭ اس توسكەن جىردە.
جىتتى كامىل بىر دىيىپ جات ايتسەك، آلا تاغلا جارىيىرسە،

قولداماق بزرگە شارتە دیدی.

آلگیلەر — قایب ایرەن، قرقچیلان اینکە. کوزدەن قایب بولدی. اولکەن توی تارقاب کیتدی. آر دان جیتی جل اوتدی. بىر كۆنى اوترب ايكي باي كيگەس ايتدی. اول دىگەنگە اول، قىز دىگەنگە قىز بىردى. ايسكەۇمنى قودا بولدى. كارىلك قارسى كىلگەندە، جگەك جىلب اوتكەندە ایلدە اولكەن مىيرام تويالار بار. قارا قاسقا آت منسەك، آت قويرىغن چارت تويسەك قارتايغاندا كوكلارى، اولاققا توسسەك قالای بولار ايسكەن ديسەدى. بىدەۇدن سايلاپ منب كوكلارىغا توسدى. بايسارى باي، اولاقدى آلدیدا قاچدى. باي بوى باي، ازىمن قۇۇب جىتدی. اولاقك سىراغىنان اوستاپ — جىدر دیدى. بايسارى باي، جىدرمەدى. ايكەوى سول جىردە تارتىسب بىر — بىرىنە قامىچى سالب كوب آلاومت اچندە، باي بوى باي اۇرۇۋدان كوب ایدى. بايسارى بايدىك اۇرۇۋى آر ایدى. كوكلارى اولاققا تالاسب شایقان ئاسى بولدى. باي — سارى باي، تۇۋغان قۇداسى باي بوريدىن كوب قورلق، كوب زورلق كوردى. قالسا كوڭل، چقسا جان — دىگەن قۇداسىنان كوڭلى قالدى. مینىك بالاسىز ايكەندىگەدى باسما كىلتردى. كىم كلك سىبەيىنن بايسارى باي چىغىب مىرەكەدەن اۋيىنە قايتدى. باورن سووق جىرگە يىزىب جىتى كۈن، جىتى تۇن دالاغا چقىباي قاپا بولاب جاتدى. جاتاب اويلاىب مینىك قىامەتلك قۇدام ایدى. باي بۇرىنىك قورلىغن، زورلىغن كورب جورگەنچە جانا بىر جورتدارغا باسمدى آلب كىتەدىن دىيدى. اير جگت، قوداسىنىك قورلىغىنا چدامای بىر جورتدارغا كىتەك بولدى. باي بۇرى بايغا قىزدى بىرمەين، بۇل جالغانچى دۇنيەدە بايورى بايدىك سىرا جۇزن كورمەين، دىب آلتى آيچىلق، قرق كونچىلك جولغا

تايچا ئاننىڭ ايلىنى تۇقسان نارغا چوڭ آرتىپ تايچا قالماقنىڭ
ايلىنى كۈچىدى. اق بۇلاق دىگەن بولماقنىڭ باسنى جىتىدى.
تۇنى مېنىن جولدا ساخاردىڭ واقتىدا تۇقسان نارغا قايتادان
چوڭ آرتىدى. گۈلبازچىن جاندى آلتىن كىيىمگە سالىپ
اوتىرىپ — قاراناردىڭ اۋستىندە آلتىن چاچ آتتى آلتىن
سوز دىدى:

جاڭبىر جاۋسىن آيدىن كۈلدەر سىل بولسىن،
جىلدان جىلغا بول داۋلەتكۈ مول بولسىن.
ساخار واقتىدا تۇقسان نارغا چوڭ آرتىپ
گۈلبازچىننىڭ، آتاسى، سىزگە چوڭ بولسىن؟

آيل تارتىڭ دان بىدەۋك بىلىنىپ،
قۇلاق سالىڭ مېن موڭلىنىڭ تىلىنىپ.
ساخار واقتىدا تۇقسان نارغا چوڭ سالىپ
سىن باراسىن قانداي شادنىڭ ايلىنىپ؟

سوندا باي سارى بايدىڭ بىرىگەن جۋابى:

ماڭدايىڭدا قىيىلغانداي، قالم قاس!

قوراق بىنىن اوتىيىدى ايسىگەن اچكەن آس.

كۈرگەن قورلىغىمى بايلىن ايتىمىن —

كىمىڭ تارتىپ جىلدى بىرىمە آلتىن چاچ!

اون تۈرتىدە تولىپ تۇۋغان آي ايدىڭ،

بول دۇنيىدە تۈرت تولىكىگە ساي ايدىڭ.

آزدان، داۋرىن سورىگەن كۈپ ايلمدە،

بول جورىدا ايسكى تىگىدەس باي ايدىڭ.

اون تۈرتىدە تولىپ تۇۋغان آي بولدى،

بول دۇنيىدە تۈرت تولىگە ساي بولدى.

آزدان داۋرىن سورىگەن كۈپ غۇي ايلمدە،

آت چابىترغان كۈندە مىرام تۈي بولدى.

دوللە کوڭلەم ئاسقانمەن
يېدەۋگە قامچى باسقانمەن
ايسردە آلغن دالادا
اۇلاقى آلب قاچقانمەن

ماقساتقا كېمدەر تېگەلدى
بىر زيارات قادىرى بىزگە اوتىگەندى
قيامەتدەك قۇدام ايدى بايىوى
كېيىنمەن قۇوب تېگەلدى.

قيامەتدەك قۇدامنان
باسىما قامچى تېگەندى
آلدىدا آغام جوغىنان
كېيىنمەن انىم جوغىنان
بىر بالانىڭ كېيىنمەن

قيامەتدەك قۇدامنان
باسىما قامچى تېگەندە
تارتىم آيل ناز تويەنك يىلىنە
آلتى آيچىلىق، قىز كۈنچىلىك چول جۇرب
مېن بارارمىن تايچا قالماق ايلىنە

آت قويىرىغن تويەرمەن
آرمانىز داۋرەن سۈرەرمەن
جالغىز قىزم بار چەندى
دىن بىلمەگەن قالماققا
سايلاپ جۇرب بېرەرمەن.
آلتىن چاچىڭ جاۋابى:

مېن جالايمەن كوزدە جاسام كۈل بولب
آرتىم چابقان چاچم چول بولب
اۇلداي كۈرگەن جالغىز قىزم كۈل بارچىن

آزىن داۋرىن سۈرە ئالمادى قىز بولب
توقسان كىرسە باۋدۇك گۈلى سولمايما
آرلى جىگىت نامىن مېنىن اولمىدى-مە
آغاين مېن كىم اورىسباس تالاسباس
آبرۈى باردا ايلىگە قايتساق بولماي-ما
سالماس قادىر ماۋلام (۱) جارلىغن
قار، دىن بىلماسدەر پىيلى تارلىغن
آغاين مېن كىم اورىسباس تالاسباس
قايتقل رايغا ايندى آبرۈى بارلقدا

ناز بىدەۋدۇك مەنەندەر تىرىلىكى
زاىخ بولار اوميرمىك چىرىلىكى
كىل قايتايىق ايندى آبرۈى بارلقدا
جامان بولار دىن بىلمىسىك قورلىغى

سول كىتىكەنەنەن كۈچىب كىتىب آلتى آيچىلىق، قىزىق
كۈنچىلىك جول جۇرب ساۋ سالامات تايچا قانۇك ايلىنە
بارب تۇسىدى. كىتكەن قونس پىردى، چاروغا جاي پىردى، تايچا قالا-
ماقدۇك ايلىندە پوقارا بولب زاكەتن پىرب جورە پىردى، بىر كىمىسى
سول بولدى، قورمىساق آتاندى. مونان سوڭ آرادان جىتى
جل اوتدى، موندا كىلىگەندە گولبارچن جىتى جاسىندە
ايدى. جىتى جل اوتدى جاسى ۱۴ كە جىتتى.

آل ايندىگى قاناردى تايچا قالماقدان ايسىتىكتى: «بارچن
قانۇك آلپس ايكى آمالدارلارنىڭ اوتىر ايكى مۇھەر دەرلەرىنە
ايسىتىلىپ تايچا قانغا آيتادى: «آينالان خان آيم باياغى
كىلىگەن باي سارى دىگەن پوقاراڭزىڭ بىر قىزى بار ايكەن
سىزگە لايىق ايكەن» دىدى. قان مۇنى ماقۇل كورب «سول
باي بىزگە قىز بىرمەس-بە ايكەن؟ بىزدى كويدۇ دىمەس

بە يىكەن؟» دېدى. سۇندا اولار آيتادى، آو ئاقسۇ سۇرەن
آرتق كىمگە بېرىدى؟

قان آيتادى: بار اونداي بولسا آيتدىرب كىل دىب.
سول وقتداردا قاراجان دېگەن قالماق 'اوزى باھاتر،
'اوزى پالوان، 'اوزى قاننىڭ آكىسى ايدى. سول تۇرب آيتادى:
قاننىڭ 'اسى ايل مېنەن

پادچا زوراق قلاما،
نە 'اسى بار قىز مېنەن؟
'ناسب بولسا بارچن جان
داورەن سورەر 'بىر مېنەن.

سۇيىتب قاراجان مېن آلامن دىب، ئاچچاقان مېن آلامن
دىب كېلىسەدى تۇردى.

سول وقتداردا وازرلەر مېنەن كېڭەسە: كۆبدە قىر،
مىڭدە «والى بار دېگەندى پاتچاغا آيتادى:» ايدە ئاقسۇ كۆب
آيتىپ ايرەگەسب تورغانچا، قاندا توغۇر جاۋچى، قاراجاندا توغۇر
جاۋچى جېنەر كىدەر قايسىگەر غايىرسە باقدار كىنان كور كىدار دېدى.
«ئۇل سوز قانغا ماقول كورندى. 'سوزدۇق قىزىغى
چاقى كىلدى. قاندا قارا جاندا توغۇر جاۋچىلارنى سايلادى.
خان تىڭدۇك ايتدى. اون سىگەر جاۋچىغا: او، بايسارى باي
قىزى قان دېسە ماغان بېرسىن، باتر دېسە قارا جانغا بېرسىن،
اختيارى بايسارىدا: قاندا زورلىق بولمايدى، نە قىلسا 'اوزى
'بلىس دىب.

اون سىگەر قالماق يېدەوگە 'مەندى بايسارى بايدۇك اور-
داسىغا چورس قىلدى. قاننىڭ چاقىسى وزىرى توغۇر جاۋ-
چىنىڭ باسى ايدى. اوننىڭ آتى كۆكەن قاسقا دېيتىن ايدى.
بايسارى باي نىكەن اورداغا كىلدى. كىلىپ مەن سوز-

دەردى آيتادى:

يىدەومىن تاودان آسقالى
تۇرماڭىز بىزدەن جاسقانب
بول يىندەيىندە بارما ايگەن؟
بىز يىنەن قابارلاسقالى.

يىدەۋ سوزىنگەن قياتاس
آقدى كوزدەن قاندى جاس
آق — يىندە بار بولماساڭ
چىغىب اويدەن قابارلاس
بايسارى اويدەن تىسقا چىقدى، قاننان آدام ايگەندىگەن
بىلب بايسارى بايدىڭ اۋرەين اۋچىب ۋاجول بولسا دىدى.
سوندا تۇرب وازىر كوگەن قاسقا آيتارى:

لاعلى مارجاندى ساداقدى
دوسپاتىغا بىردىك آدەبدى
آرادا جاۋچى جورمەكتىڭ
كات خۇدالاردان سىبەبى

دۇنيە پانى جالغاندى
كىمەركە اوپا قىلغاندى
آرادا جاۋچى جورمەكتىڭ
بىزدەردەن ايمەس بايسارى
كات خۇدالاردان قالغاندى

قاراغاي نايىزا قون بايىلاب
قىيىب بايغا كىلگەنەن
آق كىرەگە كوز اويناب
سالەمدىككە كىلگەنەن

ايكى مۇسلمان بالاسى،
ايىدە مەككە كىلگەنەن

ایتمه سترمهك ایلچیدهن
جاولاسترماق جاوچیدهن
قوسداردی سالغان آوچیم

سزده قز بار بزرده اول.
قزیگا کیلگن جاوچی - من،
جالن بیدهؤدك اورهن،
قوگراتدان چققان تورهن.

تایجادان کیلگن توغر بز
قارا جاننان توغر بز
پاتسا دیسهك تایچاغا
باتر دیسهك قار جانغا

اقتیارك بایساری
بار چینگدی بیرهن سن
سوزمدی قاندای کوره سن
بایسارینك کیتدی موددهتی،
بیلهندن تایدی داولهتی.

قایتب اوردغا کیردی. جالغز اولندای کورب کورگن
قزی گولبارچنغا قاراب:
گاوهار من سین مینك
سین بولماساك كم مینك.
حال جایما قارایتن

تایچاقان سزگه جاوچی جیهریدی. قاراجان مین ایکی
تالاس اوسى ایسکهوینك قابسیسینا قلاب قاراغم کوثلگدی
بیرهن:

سوندا بار چن جان تورب سویلایدی:
آقیلم بول مايداندا ایندی بولدی منی دال
قالماقدك ایسکهوینكده تەؤی دونیه مال

جالای بیرمه آتاء کوڭلم بوزلادی
خق جایندا قارار تابار آتا جان
اوسى داه من ءاوز ءدامسڭدى ءدام دیمه
آدام ءورسەڭ سین ءوزك تین کیم دیمه
جالای بیرمه آتا کوڭلم بوزلادی
بارچن جانك بارد آتا غام جیمه.

آینا میندن آق جۇزمى كورەين
حقك سالغان جارليغنه،
جالای بیرمه آتا چوكر قالین
سول قالماققا بارب جاواب بیرەين

جلدان جلعغا تالداى بويم اوسدى
جاريمك دیرتی اوی باقتیدی کیسیدی
مینب، ییدو ءهار مایداندا جیلەدی — مه؟
سۇۇل كۇنى آت قویريغن اورمى — مه
قابل قلب بیردك قوكرات سۇلتانغا
آمان بولسا اون تورت جاسدا کیلمدی مه
بولماى سۇۇاچ آت قویريغن اورەسن
مین بلمەن آتا قاير تورەسن

ایرتك میندن مال ایەسى کیلمگەنە
جانم انام سین نەدیپ جاواب بیرەسن
اندیگی قابار آلتن چاچدیكى
ساحارا واقتی ساری آنانغا چوك آرتدیردك
دین بلمەگەن قالماقدراغا چاندیردك
کوچه دیب زار جالدم ایلمەدە
موندا کیلب قانچا دونیا، آرتدیردك

سوندا بارچن سیکرب اورینان تورب قنادای ییلدەرن
بۇوب، کییکدەى موینن بوردی، ایکی قولن قۇۇسیدرب تایچا

قائنان كىلىگەن جاوچىغا قاراپ تومەندەگى سوزدەردى آيتىپ
تۇرغان سىكىلدى:

مىن جالادم سىزدى كۆرۈپ زار - زار
كۆپ جالايىمىن اسم ناچار كىمىك بار
كۆز سالب كىلىگەن بارچىن جانىك مىن ايدىم
قولاق سالساك كۆڭلىمىزگە سىزگە آرزى بار
پادىسادان كىلىگەن جاوچىلار
مىنىك آيتقان بول سوزم
تايىچا قانغا آيتىپ بار
جالان يىدەدك اوردى
چىگىندەن ماقتا تىرەدى
تايىچاقان دىگەن اول بولسا
بارچىن دىگەن مىن ايدىم
بىزدەر ايسىز كىلىگەن مۇساپىر
آلتى آى ماۋلەت يىرەدى.
آرادان آلتى آى اوتكەنچە
آرىغى بولسا سىمىزىن
سىمىزى بولسا تابىتاسىن
آق نايىزاسىن سابتاسىن
زارلى تونم كىدەن
مۇختاچ بىن ايسىم جىيامن

قىزىق كۆنچىلىك بايراققا
مۆڭلى بولغان بارچىن - مىن
بايراققا باسىم قويايىن
مىن بىدە و جىياىگەنگە
آرمان سىز داۋرەن سۇرگەنگە
قىزىق كۆنچىلىك بايراقدان

آتی اوزب کیلکه نکه
 قای قزلباس دیمه یمن
 قای بئر قالماق دیمه یمن
 باقتی قارا بارچن-من
 قان قانیگا آیتب بار
 اوزم شوغان تیه من.

جاوچیلار بارچن نك، سوزن ایستب تایچا فانك
 آلدینا باردی. قانغا تیه من دیب آیتدی. قاراجانك جبهه گهن
 جاوچیس اولاردا (قاراجانغا) سرگه تیه من دیب آیتدی دیب
 آیتب باردی.

تایچا قانمن قاراجان باتر ایکه وی مین آلام مین آلام دیب
 ایره گهسه باستادی. ایره گه سب ایکه وی کیرسدی. بارچنغا
 تالاسب ایکه وی کیرلده سب سین نیته سن، سین نیته سن دیب
 کوپ آسکر مینن دوبرله گهن توب مینن. ایکه وی جاو بو لدی.
 توغز جولك اوستینه قاراسا ۱۹ مك باترلار، کیله جاتر.
 قزل چیکهن تولب جاتر، اق چاتر كوك چاتر. مایدانغا
 بارب قوریلپ جاتر. مایداندا آت باورینان قان بولدی.
 اوزنگیده ن سیل بولدی. جولغانك قارا سایلاری؛ تاس
 کوپر جاڭا جول بولدی. اوز-اوزینه قرغن بولدی.
 سول بارچن سیبه بولدی. ناساڭدا نانپاساڭدا.

آرادان تورت آی اوتکه نیچه قالماقدار اوز-اوزیندن
 قرغن بولدی. ایندی بایچوبارغا منب اوزینك قالیکدیغی
 آرتینان ازده ب قالماقدك ایلینه کیله جاتقان آلامس باتردان
 سوز ایستگهر.

بای بورنیک بئر قۇلى بار ایدی. اونك آتی قۇلتای
 بولب توقسان، قۇلدك باسی ایدی. بئر كۇنى جلقینك باسندا
 جاتر ایدی. آلامسك آتاسی مینن آتاسی جالغز اۇلیمزدان

آيرىلب قالارمز دىب كىلىنىنىڭ كىتكەن آيتقان جوق ايدى
بىر كۈنى آلامس ئىللادان استەلگەن ايرىن اينىنە سالب
كوب جلقىنىڭ باسندا جاتقان قولتاي باباسىنىڭ قاسىنا
كىلدى.

آلامس جىتى جاسىنا كىلگەندە جلقىلارنىڭ اچندە
آدايسى آلامسقا آرناب جورگەن دۇلدۇل قولىنى ۷ جاسىنا
چىغىب ايدى ھىچ بىرىنىدە مىگەن ايمەس ايدى اونىڭ آتن
بايچۇبار دىۋىچى ايدى. بۇل بايچۇبار مىنى بىر ايرى منەر،
قانداى باتىر مىنى منسە قۇيرىغىنان تارتىپ تۇرغۇغان كسى
منەر دىب ايدى. بول اويى اوزىنە ماقول كورىنىپ جۇرۇ-
ۇچى ايدى.

آلامس باباسىنا كىلب قالماققا كىتكەن كىلىنىڭنىڭ
اوزىنەن كىتەن ماغان بىر آت بىر دىدى. سوندا باباسى
جاقسى پىلىم مىنەن ساغان اينىچىكە آيتىپ جورگەن بىر آتم بار
ايدى. كوب جلقىنى اوستىگەن توغىتىپ آيدىن. سىن بىر
تاسىڭ تاساسندا جات. سىنىڭ قايراتىدى ايرى جىگت ايكەنكىدى
بلەين اوزىگە الايقداپ آيتقان قۇلىدى اوستاب آل. بالام
سىنىڭ جاقسى ايكەنكىدى، اينىچىڭدى تانب اوستاساڭ قوامنان
ايرىتدب بىرەين.

ايندى جلقىنى آلامسنىڭ اوستىنەن توغىتىپ آيدادى.
آلامس جلقىنىڭ بارىنە قاراب جانىر، جلقىلار آلامسنىڭ
ارستىنەن اوتىپ جاتىر. اوزىنىڭ آتاسى بايىورى بايىڭنىڭ كوب جلقى
سىنىڭ اچىنەن تولىپ جاتقان بىدەدەن بىرەندە كوڭلى
جاراتىلادى. جلقىنىڭ بىر قارا كورنىم سوڭىدا بىر بايچۇ-
بار آت كورنىدى، جالى قۇلاغىنان آسقان، تورت آياغى
تىڭ باسقان، قۇيرىغى بىر قولتق سىكسەۋلەڭ چىرىسىندى،
جال كىكىلى جىبە كەدى.

آلپامس جاتقان آت تاستىك اوستىنن جورىب اوتىپىردى.
 آلپامس كۈرە سالىپ بىلەگىنە كۈچىن چىدى، سىكىرىپ
 اورنىنان تۇردى. آلپامس سولتان ئاتى ۱۴ جاسىدا آتتىك
 قویرىغىنا جولبارسداي قول سالىدى. آلپامس دىگەن آلپ
 ايدى، جانوار بايچوبار نار سىياقتى تىزەسىن بۈككى قانچىغىلاب
 قولان تىكىدى. "اۈچ مارتىبا زور سالىدى آلپامس جىبىرمەدى.
 آلپامس آلپ زورلىغىن بىلدۈردى. بايچوبار آتتىك "اوزىنىك
 "اۋۋادەسى بار ايدى: مېنى قویرىغىمنان تارتىپ تۇرغۇغان
 ايرى منەر دىگەن، سول "اۋۋادەسىنە كىلدى ماغان ايه بولۇۋغا
 جارايىن ادام ايكەن دىيىپ تۇرىپ قالدى. آلپامس قولتاي
 باباسىنىك قاسىنا مىن كىلدى.

سوندا قولتاي باباسى:

قۇتتى بولسىن مىنگەن آتتىك

سىن، سىن مىنىك مەدەتتىك

قۇتتى بولسىن چوبار آتتىك

مويىنىنا تاققان تۇمارىك

چاققاندا تارقار قومارىك

چاققاندا تاقار قومارىك

ھار جىرلەردە كۈنىگە جارار چىراغم مىنگەن چوبارىك.

اوسى سوزدەردى آيتىپ بولغان سۆك آلپامس بايچو.

بارغا "ئىللادان ايرى سالىدى، قوس تارتىپاس چالدى.

بولاتدان دابل توڭگىرىب

آرتىنا قالغان بوكتىرىب

قاراغاي نايىزا اوڭگىرىب

آستىنداغى چوبارىن

"اوز باسى مېن تىك كۈرىب

قولتاي آتدى بابادان

يېدەۋدۇك مندى بېلىنە

ساپار قلدى مايداندا

تايچا قالماق ايلينە

اوبلى قىلى جول مينەن

بۇل زاماندا تىل مينەن

آقچا جۇزى سولديرىپ

غامغا كوئىن تولتيرىپ

بارچىن جاننىك جولندا

مينىگەن چوبار بولديرىپ

ايندىكى قاباردى باياغى تايچا قان مينە قارا جاننىك

آسكىرى بارچىغا تالاسىپ دار بانددا دىگەن جىردە جاتىر

ايگەن. تاك. بوزارپ آتىپ كىلە جاتقان واقتىدا قارا جاننىك

قولاغىنا بىر آندىك دۇيىرى كىلدى. چوچىپ اورندارىنان

تۇرپ قارا جان اورنىنان توردىدا تايچاننىك آسكىرىدە مينىك

آسكىرىدە قايتىگدار. جاقىن جىرگە كىلىپ قالدى. قىزىق قول

كىلىجىتىر، يا بولماسا مىنىك قولغا تاتىتىن بىر كىلە جاتىر.

آق ساويتىم كىيىن

آت قويرىغىن تويىدىن

كىمدە بولسا قارا جان آتم قۇرىماسا

بىر چىتتىن قىغاچداب

آچ بوريدهى تىيەن.

ايت آوزى آلا بولسادا، بۇرى كورسە بىرىگىز دىگەن.

ايكى جاقىدۇك آسكىرىدە تارقاسىپ كىتىگەن سوڭ قارا جان

تاك آتقانچا جول جۇرپ كىن چىققانچا قارا جان بول

دوبىردى كورە آلمادى، آلدى تومار آرتى قاراڭغى، آت قولاغى

كورمىتىن زىمستان.

باتىر آلباسىدۇك آرواغى كوچتى. قارا جان آلباسىدى

كوره آلماي، آستنداغى قارا تولپارى آلماس باتردك آستە -
داغى بايچوباردى كورده بايچوباردك تارازىسى باسم ايگەن.
بايچوباردان قورققاننان، آلامسك سۇستى باسقانىنان جولكك
بىر ايسە اوجاغينا، بىر ايسە بۇجاغينا چىغىپ قىپاقتاب
تورغان سيكىلدى بولدى.

سوندا قارا جان باتر آتينا قاراپ:
جامانداقتىر نە كوردك؟

قارا آتم نە كوردك
كوزدەر قاماسار جۇزگەن
آغاك اينالسن اوزگەن

مۇرادك فيدا اوزىنەن
نە كوردك قارا ات نە كوردك
جورتاين ديدىم تىيىندك

قاچان چىمگەن كىم ايتدىم
قامىچى اۇرماي كىيىن چىگىدك نە كوردك؟

اون تورىدە تارلان آچبايسن
اومراۋدان كوڭ چاچبايسن

قامچىلاسام قادام باسبايسن.
نە كوردك قارا ات، نە كوردك؟

يىگدەر قورغان چاتىرمە؟
آلدكدا جولبارس جاتىرما؟

كىلگەندەر بزدەن باتىرما
نە كوردك قارا ات نە كوردك
آت چومىلغان تىر - مە ايسكەن؟

كىلگەندەر بزدەن اير - مە ايسكەن
باتىرك قاينغى جىر - مە ايسكەن

نە كوردك قارا ات نە كوردك

سول واقتداردا قاراجان قاپاسا تومان آچلدى، جيل
توردى، قاراسا جوزى قۇباچا، كوزى آلاچا، اوزى بىر اون
تورت جاسار تاماچا، بىر كىكىلى آلتىنن بىر كىكىلى
كۆمسەن، ناق اون تورت جاسندا آلبامس باتردى كوردى.
كورەسالب قارا جان:

اويىاي زاڭغار سۇم اوزبەك.
يا دوغاگوى، يا جادگوى،
آلاين جانگدى توگەين
قانگدى قودا جاوسن

آيدن كوندەر سيل بولس
جلدان جىلغا بۇل داۋلەتم مول بولس
ءاومرمدە سىندەي بالا كورمەدم
اۋرى سۇندى قايسار سىندى جول بولس.
بىك دىيدى بۇل قالماقدۇ تاۋىنى
قايسى ايلەن، قانداي ايلگە باراسن
كەم بولارسە، سىن قىلدى كوتدى جايىلى.
آلبامسۇڭ جاۋابى:

آيل تارتانم پىدەودۇڭ يىلى
اچكەن سۇۋسىنم بايسىنۇڭ كولى
ءاوزم آتم سوراساڭ آتم آلبامس
آنام آتن سوراساڭ دىيىلەر بايبورى
كوب كون بولدى مەن چىققانم ايلەنمەن
قوڭر قاز اوچقاندى بايسن كۆلەنمەن
اون تورت جاسمدا بىدەو سايىلاب مەن مەن
مەن كىلامن بارچەن جاننۇڭ كىنەنمەن
آدىگەندە تاۋدان بىدەو اۋتكەندى
سابر قىلغان ماقساتىنا جىتكەندى

جيتى جاسدا مولداغا اوقب جور گەندە
بارچن جانم اوسى ايلدر گە كىلگەندى
باۋ اجنەھ آلمان — ما ايسكەن نار — ما ايسكەن؟
حاق جار اتقان دار گاهندا جار — ما ايسكەن
جۇقتىمەن ان ايرلغان مېن ۋە بىر مۇڭلىمەن
سول جارمدى كورگەن بىلگەن بارما ايسكەن؟
سول ارادا قاراجان قارق — قارق كولب اوسىنەندە باسقا
بارچىغا قارزدار ايسكەۋ دىب مەن ۋە سوزدى آيتتى:
آچماققا بۇل مايداندا گۈل كىرەك.
كويدىرمەككە بىزگە سوندای ۋە تىل كىرەك.
كىلگەن جاردى بىزدەن ايرب آماققا،
بىزدەن دىن زور يراق بالكى اير كىرەك ۋە
آچۇۋۇللاڭام مېن آلارمەن جانگىدى
دېنە ئىنەن توگىن قىزل قانگىدى
قايتا ۋە تۇس سىن كىلگەن جوليكىدا
الآماسىڭ كىلگەن بارچن جار ئىدى
قاچچاڭك آت سالارمەن سوڭىڭىدا
تورساڭ توتىلارساڭ خانم قولىما
الآماسىڭ كىلگەن بارچن جار ئىدى
قايتايىر سورلى كىلگەن جوليكىدا.
سوزدا آلپامسۇڭك آچۇۋى كىلپ مەن سوزدى آيتىپ سالىدى:
اوسى دېنەن ۋە اوز دېمىگىدى دېم دېمە
آدام كورسەڭك سىن ۋە اوز ئىنەن كىم دېمە
بولمايداندا كوب اريلىك سويلەمە
كوز ئىدى آلار تىب جىيەمىسەن

ءاوز گدى مارت (۱) مینی نا مارت (۲) دیمین
 بۇل مايداندا كوب اریلك سویلەمە
 سول سوز مندن بىزدى قورقار دىيىنبە
 پاردار دىگەر باسقا سالدی تارلقدی
 قالماق قىلماسن پىيلى تارلقدی
 آچۇۋلانسام مین کيسەرمەن باسکىدی
 قوقان لوقى آيلاڭنان آلدە قورقار ديدىك - بە ؟
 باستاغل بارچىغا ابرويىك بارلقدا

سول واقتدا آلماس آيتدی: سین مین میندىك يىنەن
 اولكەن سویلەمە آلبىق كىرەك - بە جوق بولماسا آتساق
 كىرەك - بە.

سوندا قارا جان قالماق تورب آيتدی: اتسام لىق او -
 تەر، يا قىلچ كىسەر. آتقاندىدا چابىقاندىدا قويىز آلماس
 قالای. بولار. آلباق آلتى آتاك باسینا، آلباق كىرەك دىرى.
 باتر آلماسى ەتلا كىمەرن چىچدى آتینان تو. نى.
 قارا جاندا كىمەرن چىچدى. باتر جانينان كىچدى،
 آرسداى اق ىلەگن سىنانب ايكەوى بارچن جانىك جولدا
 جاندارن ساداقا قىلب ايكەوى پالواندققا ەتوسدى. سوندا آلبا -
 مىس آيتادى: سین آمالك بولسا قىلب باق. قاپىلسدا آب
 جورمە. قارا جان آيتادى: سىندە آمالك بولسا قىلب باق دىيىپ.
 جوق سین قامدان آمالك بولسا قىلب قال، سىنىك سافالنىك
 آغى بار، آغالىغىك تاغى بار. سويىتب قارا جانغا كىزدەكى
 يىردى. جولبارسداى قولدى سالدى، آلماس سوندا ياشىرى
 خۇدا حازرەت آلى اير مرتازا دىب مەقتاب سىنىدى، سۇبىتب

(۱) مارت — اير، جومارت

(۲) ەنا مارت — اير ايهەس، تاىغا، قورقاق.

تۇرغاندا بايغى اتن قويغان جيتى قالاندەر يولەرى تايىن
بولدى، جيتى كامىل پىرى كىنپ ايىكى اينىنە قورغا سىنداي سالما-
قدى قارا تاۋداي آلباس سولتان تىرپ ايتەدى، جامباسقا
آلبدا كورەدى، كوتەرىدە كورەدى تىدەى فوزغاتا آلمادى
آلباس تىرپ ايتەدى.

قارا جان آلباسقا كىزەك يىردى، اوچ كىزەگى او-
تكەن سوڭ آۋەلى خىداىغا، قالدى جيتى كامىل پىرىنە جىلاب
قاراجاننىڭ بىلىنە قول سالىدى. تاۋلاب تاۋلاب كوتەرىپ اينىنە آلدى،
قاتتىراق قىسدى قاراجاننىڭ آۋىزى مۇرىنىڭ قان كىتتى قاستار
واقتدا جالپىنپ جالبارب مەن سوزدى آيتتى
جاس بىدەۋ آۋىزىنىڭ چايلار.

بائر بولغان آق قالغان جامىلار.

سىندىڭ بىلىدى، آلدۇڭ جانمى

ازدەگەننىڭ بارچىن بولسا تايىلار

جالغىز ايدىم بىر - بىرەگە ايسى بولدىم

بۇ جالغاندا غارب كوڭلەم بوس كوردىم

خۇدايدى بىر بىلىم عراسۇلدى حاق بىلىم

بىس قانا كون سىنى، مېنىڭ دوس بولدىم

قاندار اولسە ايسىز قالار آلتى تاق

مىن سويلەين آغايندار تىكداپ باق

بىس قانا كون سىنىڭ مېنىڭ دوس بولدىم

خۇدايدى بىر بىلىم راسۇلدى بىر حق

بارچاسىن خالق ايتكەن حاق خۇداي،

آسى بىندەك توگىلەرمە گۇناھم

بىس قانا كون سىنىڭ مېنىڭ دوس بولدىم

دېنم ايسلام بىر حاق خۇدايم.

بۇنى آيتقان سوڭ آلپامسۇڭ كوڭلىنىڭ بىر قىيال كىلدى
 اوسىنى اولترگەن مېنىڭ قارا جىر تۇلار دىيسىڭ - بە، بۇل
 آلا دىدى وراسۇلۇلا دىدى، مۇسلمان بولدى. اوسى اويالردى
 اويلاپ قولن جېمەردى. جىتى قارامدى بارب جىغلىدى. بېس
 مېزگىلى بولغاندا قاراجان آلپامسقا كېلىپ آيتادى؛ او، قورققانمەن
 دوس بولب ايدىم. ايندى قايتادان اراسىنان دوس بولدىم.
 سويىتب ايمان آيتب آسفاھانى قىلچىدى اورتاسىنا قويىپ قوچاقتاسىپ
 دوس بولدى. سويىتب ايكەيدە آتدارىنا مۇنب قاراجاننىڭ
 اۋىنى كېلىپ بېس آلتي كۇن جاتدى. قاراجان دوستى آلپامسدى
 سىلاب قورمەتتەدى. ۶نچى كۇنى قاراجان تۇرپ؛ آلتي آيچىلق
 جول جۇروب مېنى مېن دوس بولغالى كېلمەگەن چىغارسىز،
 بارچىنداي سويگەنىڭدى از دەپ كېلدۇڭ - غوى سولاي بولغان
 سوڭ دوستم رۇقسات بېرسىڭ مېن كېتب بارچىنداي سويگەنىڭ
 بارسام. سېنىڭ كېلىگەنىڭدى بارب ئېلىدىرپ سۇيىنچى آلپ
 قايتىپ كېلسەم قالاي كورەسەڭ دىدى.

سوندا آلپامس، جارايىدى ئېتىدى جاقسى دىيدى. قارا -
 جاننىڭ كوڭلىنىڭ بىراوى تۇسب، كېل نە بولسادا دوستىڭنىڭ
 بايچوبارىنا مەن سويىتب بارچىنغا باراين دىپ بايچوبارغا
 مۇنب بارچىننىڭ تەككەن آق اوتاۋىنا كېلىپ مەن سوزدى
 آيتدى:

بىدەۋ مېن تاۋدان آسقالى

تۇرما بىزدەن جاسقانب

بول اويىدە كسى بارمەيگەن

بىزىڭدىن قابارلاسقالى

قارا تاۋدا باردى قىس

كوزىمەن آندى قاندى جاس

آق اويىدە آدم باربولساڭ

دالاغا چىغىپ قاپارلاس

سۈندە اۆيدە اوتتۇرۇپ بارچىنىڭ آيتقانى:
 كۈڭلۈمنىڭ خوجى جوق
 مۇساپىر، قۇلۇن دۈشمەن جوق
 كەم بولساڭدا قالما جۈلگەن
 خاپارلاسۇڭغا كەم جوق
 كەتتى دۈشمەن بىلەن.
 تاپتى دۈشمەن قۇلۇن
 قاپارلاسۇڭغا كەم جوق.
 كەم بولساڭدا قالما جۈلگەن.

سۈندە قاراچاننىڭ قايتارغان جاۋابى:
 بولماي سۇۋاچ آت قۇيرىغۇن اۋرەين
 آتۇڭ آيال بارچىن سۇلۇۋ نەدىين
 دالاغا چىق كۈزدەرىگەن بارچىن جان
 بايسىن ايلەن ساغان خاپار بىرەين
 مېنىڭ بىدەۋ ھەم مايداند چىلگەندە
 آسقاھاندە سانسۇر قالماق اولگەندە
 ئۈزى اۋن نۆرتدە آتۇپ ئالماق
 ئۈزى اۋرەين بىر جاس بالا كىلگەندە
 مۇيىنىڭ تاققان ئۇللا تۇمارىن
 ئۈزى اۋن نۆرتدە آتۇپ ئالماق
 اينانباشاڭ مېنىڭ كىلدىم چوبارنى.

آلپامىش، وبايچوباردىڭ آتۇپ ئالماق سۇڭ بارچىن قور-
 غاسىندە بالىقىڭ ئۈزى بولۇپ چالغۇ دالاغا جۇڭگىر چىقىدۇ. قاراسا

قارا جاننىڭ ئاستىدا بايچوباردى كوردى. اوستىنە قاراسا
قايناققان تېمىر رېسىڭدى تۇرى جاپ- جامان بۇرن بىردە
كورمەگەن قارا قالماقتى كوردى. كورب اوۋايمدەب بايچو
بار آندى چىرايمىتب كوڭلى بۇزلىدى، كوزىنەن جاسىن
توگىپ:

مويىنىما تاققانم تىللادان تومار.

مىن خالادم كۈنى- تۇنى زار، زار

باسىڭنان آياڭ آينالسىن

قايدا ءولب اولجا بولغان بايچوبار

مىن خالادم كوزدە جاسم كول بولب

آرتىدى جاپقان قۇلاڭ چاچم جول بولب

آينالدىن كوزگەن اولجا بولغان بايچوبار

قايدا ءولب، قۇل بوب قالغان سىنى مىن

مىن قاراسام بىيىدەن تۇۋغان آي ايدى

سۇلتان آمان دىب كوڭلم جاي ايدى

كوزگەن آينالدىن بايچوبار

مىن كىتكەندە قىرايمگەن ئاي ايدىڭ

ئاغيدا قارا جاننىڭ جاۋابى كولبارچىغا:

جاما، دىق قل، ماقساتىڭا سىن تىمە

كوب جىلاب سىن آيالدكدى كوب ايتىبە

تارتىم آيلدان بىدەودىڭ بىيلىنە

قولاق سال سىن قارا جاننىڭ تىلىنە

بىلمەي قالدى مارت ايسكەن مىن غافل

جولبارسداي قول سالدى. بىيلىمە

آلا دىدىم آت جۇمىلدى تىرلەرگە

ءاوزى جالغىز كوب جىلايدى پىرلەرگە.

بلمى قالدم ھمارت ايسكەن مېن غافل
بور كتەدى كوتەرب اوردى جىرلەرگە
بو جالغاندا غارب كوڭلم خور كوردىم.
جالغز ايدىم ھېر - ېرەۋگە ايس بولدىم
خۇدايدى ھېر ئراسولدى حاق بولدىم
قورقانمىنن آلپامس مېنەن دوس بولدىم
كولبارچن قاراجاننىڭ قولتېغىنان اوستاب آتدان توسىرب،
اۋىگە آلب كىلب خۇرمەتدەب، كوب تلاماقدار يىرب سىلادى.
سوندا قاراجان تۇرب ايندى بارچن جان بزدى جاقسى
كوب آلپامسنىڭ دوسى دىب بلسەك مېن ايندى آلپامسنىڭ
جانىنا بارىن ماغان سويگەن جارنىڭ قابارن جىتەكەرب
قۇۋانتغانىما سوينچمدى بىرسەك دىدى بارچن اورنىنان تورب
سانقدان آلتىن تۈيمە قارا چىكەنن آلب قاراجاننىڭ اينىنە
جابىدى.

سوندا قاراجان تورب سىننىڭ آتاك بايسارى دىگەن باي
ايدى. آتا - آناڭ كورنەيدى قاي جاققا كىتكەن دىدى. سوندا
بارچن كوزىنىڭ جاسن كول قىلب، جىلاب او، قان قاندىغن
قلىب پوقارا - پوقارالىغن قلىدى، قايچاقان بىرگە زورلىق قىلب
قزىڭدى ھە ماغان يا قاراجانغا بىرمەدەك دىب، آنا - آنامدى
بوگۇن اۋچ كۈن بولدى قاماب قويدى.

— لوندەمە مېن آلپامس دوستىما خازىر جىتەكەنمە قايىن
آتام، قايىن اينەم ساومە، ايسكەن؟ دىب سوراسا، مېن منا قاباردى
آيتسام، اول خاباردى مېنەن ايتسە اونان سوك مېنەن رىزا
بولمايدىغوى اوناندا مېن تىزىرەك جىتەن دىب بايچوباردىڭ
اوستىنە مەن مەن سوزدى آيتدى دىدى:

آيتىم ايندى بولدى مېنىڭ دال،
نامىقا تىرىب قوزغالستى قوڭراتدار،

بايسن ايلينەن مال ايەسى كىلگەندى،
 مەن قاراسام ئۇيۇڭ كويىدى تايچاخان.
 مەن بېدەو ھار مايداندا جىلگەندى
 آسقاھانداي سانسز قالماق اولگەندى.
 مەن قاراسام ئۇيۇڭ كويىدى تايچاخان
 بايسن ايلينەن اير آلپامس كىلگەندى
 آچىلب تورغان باودا گولم سولغاندى
 آجال جىتەبى سوم تاقديرم تولغاندى
 آلتى كوندەى بزدە مەيىمان بولغاندى
 پادشاھىم ايستىكل مەنم زارمدى —
 آسقاندا آلدى مەنم جانمدى.
 مازامدى كىتىرب بولدى اول زالم قۇراڭى،
 ھارمىز گلگە جىدى توغز نارمدى.

بۇل ەسوزدى قالماققا دوستى آلپامسك داراجاسن
 كوتەرب، ھاركونى توغز نەز جىيىدى دىب ماقتاب آيتقانى.
 مۇنى باياغى وازلەردك باستىغى كوكان قاسقا ايسىتب
 پادشاغا كىلب آيتادى: آو، تايچاخان! بول ەوزى ھاركونى
 توغز نارجىيتەن بولسا، آخىرزامان بولدى دىيى بىرسەيچى
 بول بىردا جال بولدى. ايسگەر ايرتەك كىلب قالانكا تىيب
 قرغن سالغاندا آزاب قىلب سىنك باستىدى آغاندا سىن
 بولساك ەوز جونيگە اولەرسن.

قانداى بالە بولسادا ماغان قارىسن. قاين اينەم قاين آتامدى
 قاماب خورلق بىرگەن سىن دىب ھەر بالە قىلار. اوسىلايچا
 آيتب خانىڭ قورققان سىزب ئۇيىگە كىلب قاين آتاسى
 سارىبايدى قاين اينەسى آلتىن چاچدى ئۇيدەن چىقارب كوكان
 قاسقا قاراجانغا بىردى. سوندا باى سارى بايچوبار آندى

تانب ماڭداينان سىياپ كوڭلى قۇۋانچدا بولدى. قاراجان
بايسارىنى بايچوبارغا اوترغىزب ءاوزى آرتينا ءمنب ءاوزىنىڭ
آرتينا آلتىن چاچدى منگىزب اونىڭ آرتينا بارچىندى منگىزب
آلامسقا جورب كىتدى. بايچوبار باورى سوزىلىپ پىرى
جورىسى مېن قالماقدارغا كوز ولدى.
آت چوملدى تىر بولدى،
سىيىندى كامىل پىرلەرگە.

قاراكورم جىر ايدى،
جىتېب كىلدى بايسارى،
ءاۋمىت ايتكەن جىرلەرگە.
قاراجان آتدان توسب بارچىنىڭ سۈيىنچىگە جابىقان
چاپانن آلب دوستى آلامسدىڭ قاسىينا بارماق بولدى سوندا
بارچىن قاراجانغا منا ءسوزدى آيتدى
آقىلم بول جىردە مېنم بولدى دال،
مېن موڭلىمىن يىنىدەم دىگىل حاق جابىبار.
مېن موڭلىنىڭ سىرگە آيتار آرىرى بار
قولاق سالب تىڭدا سوزم قاراجان

آت جابىقان اولكەن تاقىرلار
يىككەدەرم قورغان چاتىرلار
آز يىنەن كىلگەن يولما،
كوب يىنەن كىلگەن يولما؟
ازدەب كىلگەن باتىرلار،
آچىلغان باۋدا گۈل مېنەن
نېسىبەك بولس حورمىنەن
بايسىن آندى قوڭراتدان
بىزدەردى ازدەب كىلگەندە
نېچە تۇۋلى قول مېنەن

جار اتقان آلا تاعلا
 اويناسام مييرم قاناما
 باتر آتقاو اير كودك
 دين بلمه گهن قالماقعا
 يا بولماسا سولتانم جالغر كيلنگهن بولاما.

قاراجاننك بارچنغا ييرگهن جاواي:
 اوسى ديمنهن °اوز ديمگدى ديم ديمه
 سولتانگدى هيچ باتردان كيم ديمه
 بۇل مايداندا قاندى سوغس بولغاندا
 آلپامسدى قرقمك قولينان كيم ديمه.

سوندا بارچننك اوغان قايتارغان سوزى:
 قارا ناركس كوزم بار
 آلماي قزل جۇزم بار
 باتيرم كيلمه سدهن بۇرن
 دين بلمه گهن قالماقعا
 آلداب بىر آيتقان سوزم بار
 ايمبه گدى آقدار چاچيما
 راحيمك كيلسه نيتهدى،
 كوزدهن آققان جاسيما.
 آرادان آلتى آى اوتكەنده،
 °اوزمدى قويغم كيلدى.
 قرق كونچيلىك جيرگه، قايتدين،
 آل بايراقك باسينا.
 منب ييدهو جيلگەنك
 آرمانسر داورهن سورگەنك

اوزم سوغان تېمەن
قورق كۈنچىلىك بايراقدان
آتى اوزب كىلگەنگە

زارلى تونم كېمەن
مۇختاج بېن ايسم جىيامن
قاي قزل باس دېمەيمەن

قاي مېر قالماق دېمەيمەن
قورق كۈنچىلىك بايراقدان

آتى اوزب كىلگەنگە
باقتى فارا بارچىنىن

اوزم سوغان تېمەن

دوستى بولغان قاراجان
واعدە قىلغان موڭلىمەن

اوسى سوزدى آلامسقا آيتىپ بار دىدىدە، بارچىن اوينە
قايتىدى. قاراجان دوستى آلامسقا كىتىدى. دوستىنا آيتىپ بار
دېگەن گولبارچىنىڭ سوزىن آيتىدى.

سوندا آلامس، قالى آتام تاغلم ساوما ايگەن؟ دوستىمىڭ
دىنى ساوما ايگەن؟ دىب سورادى. آلامس جارى گولبارچىنىڭ
جاڭاغىداى سوزدى ايتىگەن سوڭ بايچوبار آندى جىتى
كون جىتى تون سوويتىب تىرن آلب آبدەن دايارلاب تايىجا
مىخانىڭ قىلاسىنا جۇرب كىتىدى دوستى ايگەۋى.

قالماقدار آت چابىتردى دالاغا

جارن سالىدى قالاغا

بارچىن جاندى تىگەندى دىب بايراققا

قىامت توسىدى آراغا

قاتىن مىنىدىن بالاغا

اورولدى آتدۇق قويرىغى

اولم حاقدۇق بويرىغى

قالماسدان قالماق جينالدى

باريدە بارچىننان ءاومت قلادى.

قالماقدان تورت ءجوز توقسان جويرىك جينالدى.

تايچاقان نۇق اوزى ءبر ييىكدۇق باسيدا چىغىب آلامىدى

چاقىرتىپ آلدى، دوستى قارا جان ايىككۇى كىلدى. آلامىس

آتقا اوزى منىب چابايىن ديسە ارەتن تايىا آلامادى، آتينا

منەتن بالا تابىلمادى. سوندا قارا جان دۇسنى تۇرت: آتقا

مەتن لوڭغايلى بالا جوق ءبر جولغا برەويمىز - آف چابار

بالا بولايىق دىيىپ قارا جان چوبارغا مىندى قارا جاندى آلاغا

تابىيرىپ بايچو باردى قارا جانغا تابىيرىپ تورت جۇز توقسان

ءبرىچى آتقا قاتارىنا تىركەتىپ ديوان مولالاغا خاتقا جازىردى.

آلامىس دوستى نۇق قارا جانغا آيتىپ تۇرغان سوزى:

چىغىب ايدىم بايسىن قالادان،

مىرادىم كۆب ءبر جاراتقان آلادان.

دوس سىيىبەتتى بايچوباردى مىندىردىم،

دوسىباندۇق قىلماغل دوستىم قارا جان.

چابىسا بىدەوجانۇق چىقبايىا

سوڭىنان ات چابا آلامىس بايچوباردۇق لىيىنەن

دوس سىيىبەتتى بايچوباردى مىندىردىم

قازىدار بول، بارى مىنەن جوغىنان

آچى مىنەن توغىننان

جالى - جالاي آغا، باس اورتىم

قولمداغى بوز تارلانم قانچىردىم

دوس سىيىبەتتى مىن چوباردى

بار قارا جان حاققا تابىردىم.

جول جورۇوگە ۋاقىت از قالدى قارا جان سولتانان فاتىغا آلدى.
 آۋۋەلى آلا ايسكنىچى كامىل پىرلەرگە قابىردى.
 موندان داورىن قايدادى.

تايىچا خانان آلب جاۋاب باتىر تۇغان مارت قارا جان
 تورت جوز توقسان يىدەۋدى جولغا بىر راۋان آيلادى
 آت چوملدى تىرلەرگە سىيىندى كامىل پىرلەرگە
 قارا جان جولدار جور بىراردى قىر قونچىلىك جولدارغا
 بىس كۈن تامام بولغانچا جولدار جورەدى قارا جان
 ھار جىرلەرگە بارادى آۋلاقدا دىن آلادى.
 نۇن اۋىقىسىن قاندىرىپ جانا مىندى چوبارغا
 تورت جوز توقسان يىدەۋگە اون كۈنكۈن جوزى بولغاندا
 جانا كىلىپ قالادى آۋلاقدا دىننن آلارى
 نون اۋىقىسىن قاندىرىپ دوستىنىك آتن سنادى
 اون بىس كۈندەر بولغاندا جانا جىيتىدى سۈگىنن
 سول اۋۋاقتداردا اق بولاق دىگەن بولاقكۈن باسندا كوب
 قالماقدار جىلىپ قارا جانغا كولب بىر سوز آيتىپ تورغانى:

مىن جالام بۇل مايداندا زار — زار.
 كوب جالام بول كوگلىمدە كىمك بار
 ازغىروغا ايرىپ اوز ايلگىنن آيرلما
 سويكدەس ايك آغى — انى، قارا جان
 يىدەۋ دىب جانىنكۈن جال قويرىغىن تارايدى
 باتىر توغان قارا جان
 توورى جولدى سۇرايدى
 تلىمىزدى آلساك ايلگە قاتىقل قارا جان
 قلى كوت قازاقكۈن قايدا جارايىدى.
 آيل تارتىم، دان يىدەۋكۈن بىلىنە

سېنىدە كىردىڭ مۇھاممەدك دىنىيە
بۇل بايراققا قىلدى كۈتۈك چاراملىق
آتىدى چابىيا قاراجان قاتىقىل ايلىڭدە.

بايچوبارغا قالماقداردىڭ كۈزى اوتىپ، ادامنان آيىلى
زىيات جانوار بايچوبار، ملتقدى آتىلىپ چىلدى. قاراجان
قامچى مېن اۋردى بايچوبار اورنىنان تورمادى. قاراجاننىڭ
آچوۋى كىلىپ بىر قولى مېن قويمىغىنان بىر قولى مېن
چوقتقدان آلب. كۈكتەمدە چىلىپ قالغان آرق ساولقدى
كۈرمەى كۈتەرب تورت آياغىيا باستىر قويدى. اۋچ
مارتابا كۈتەرب قويدى. ايدىك بولماغان سوك قولىنا بىر
جىگەردى آلب آتدى سالىپ سالىپ جىبەردى. قاتدى اورمە
دىگەندەى قلب جانوار داۋسنى بىر تولى قلب كىيىندى،
اچىن تارتارى. آبدەن جانى قىيالىدى. باتىر قاراجان چوباردى
آلدىنا سالىپ آيدادى كۈن — تۈن چول جوردى آرادان
يىس كۈن اوتەدى. جىرما كۈن بولغاندا. كۈك دىرىنىت
دىگەن آتدى جىبەرتىپ جىرگە كىلدى.

اوسى كىلىگەن جىيرما كۈنچىلىك چولغا آنداردىڭ
بارىدە آرەك كىلىپ جىتتىپ قايتوغا چارامايتىن بولپ قالدى.
قالماقداردىڭ بارى آندان تۈسەقالب كىيىگەن قىلدى، قاراجاننىڭدا
كۈگىلىنە بىر نىمە كىلىپ اوسى بۇگۈن بايچوبار آتقادىم الغىسام،
يىس اون اۋۇس جىم بىر سەم دىيىپ اويلاپ دورىاسىن آلب بايچو-
بار آندىڭ آلدىنا بارادى آلدىنا بارسا دورىادان اۋركىب چولا
تبادى. آراڭنان، جۇوساننان باسقا ھىچ دىمە كۈرمەگەن
جانور دورىانى قايدان بىلسە، قاراجان ماڭداين سىياپ
اومراون قاسىيىپ قولاغىنان ياسىپ دورىانى بايچوبار زوردان
الدى. السەدە بىرگەن جىمىن سىلىك چاچىپ جىمەيدى. سو-

ندا قالماقدار قاراب كولب «آی زادكندی سیگه...» سۇند
 ینك، آتی ایرتهك بایراققا جیتەردیب مسقاق قلب كولیسەدی،
 ھار قایسی سی سویلەسب قوسی قوسدارینا قایتیدی.
 تابچاخاننك پادسالقدان جیپەرگەن سییس آتی بوتورەسی
 بارایدی، آدەبی قاندای آت پایگەدەن کیلەر ایگەن، قایسیسی
 اولەر ایگەن دیب سناوغا جیپەرگەن.

سول آت تییس تورە آیتادی: «تورت جۇز توقسان بیدە-
 ۇدی بربیک دە تورب آلدیمزدان اوتكەرب اچندە خاننك
 تارلان آتینان، قاراجاننك قار آتینان، باسقا آنداردك باریدە اوگر
 ایگەن، بارن كوردك. ایندی سولاردك اچندە قاراجاننك
 منگەن دوستینك بایچوبار آتن آیتوچیلاردك کیی برەولەری
 بیدە ۇدییدی، کیی برەولەر جابی دیدی. ایندی سونی بارب
 كورسەك ایگەن دیب توغر قالماقدی جولداس قلب آلب
 جاقنداب بایچوباردك قاسینا کیلیدی. قاراجاندى قاراسا آلپامس-
 یینەن دوست بولغاننان ییری خدایدی بربلب راسولدی خاق
 بلیگەن ایگەن، بر راکامەت نامازن قازاغا قاستاغان جوق ایگەن،
 سول کیزدەردە پیسن نامازن اوقب تۇرغان ایگەن. «اوزینك-
 آرت جاغندا بایلاۇلی تورغان بایچوبادك، تورە قاسینا باردی.
 اومیراوینا قول سالب دینەسن كوردی. بایچوبار آندك قارس
 سویم قاناتن كورب قاناتینك کوتەربلب جابیلب تورغان-
 كورب آت سیین تورە قورقدی سویتب اوزینك ادامدارینك
 اچینە باردی. بارب تورت جوز توقسان قالماقدك بارندە جیناب
 آلدی. جیب آلب آت سییس تورەك آیتب تورغانی:

ایستگدەر! آیل تارتەمدان بیدە ۇدك بیلینە
 ساپار قلدق مۇحاممەتدك دینینك جولینە
 مین اویلایمین بلرچن قایدا سز دەرگە،
 آتدی چاببای قایتاییر قالماق ایلیگە،

آت چابقان مین قیامایدان جیرلەر گه
کیسگن ساونداریک کیلمهس تزدەر گه
آبروی باردا ایلگه قایتقان جاقسیراق
قالغانک بارار کیله تن کوزدهر گه
جامانداتقر بایچوبار آت بارلقد
ایرلانا من بارچن قایدا سزدهر گه
جامان ایسگن قاراجان
بایچوبار آتدی بابتابدی

اوناندا اوستا آلبامس
خان آزاندی بابتابدی
قرقلماسا قاناتی، سوگیلمهسه تویاعی
جامانداتقر بایچوبار

جیرما کوندک جولداردی
جیتی کونگه چاقتابدی.

سول واقتدا کوندک اچمن تورب قارا جاننک جالغز
اؤلی دوس مؤحاممەت آت سپس توره گه منا سوزدهردی
آیتادی: سیندهرمین تورغاندا مینک آتامان قورقباقدارا مینک
آتامنک جیتی کوندک اویقیسی بار. بزدهردی ایندی جیتی
کونگه کیچکترلدی آتدار دین آلن دیب فتوا قلایق.
سونان سولک مینم آتام اویقیغا کریسهدی سول اویقناغاننان
جیتی کونگه چین تورمایدی. سول اویقتاب قالغاننان سولک
بایچوبار آتدی اولترب کیتهدیک یابولماسا آتام نک قول آیاغن
بایلاب کیتهمز دیدی. قالماقدار اوسی سوزگه قاؤلی قلب
جاٹاعی آیتلغان جیتی کونگه کیچکتریلهدی دیگن سوزدی
جارقلب بول سوز قارا جاننکدا قولاعینا ایسیتیلب، باتر
آٹقاو- ایرکودک، دیگن غوی آتدی تساویلاب کویچکدی
باسینا قویب ساغاتن قولاعینا قویب جاتدی. سول جاتقاننان

آبدەن اويقىغا كىتەب كادىمكى جىتتى كۈن اويقىسىنا كىتەدى.
 اويقتاب قالغان قالماقدار كۆرۈپ باستىغى دۈس مۇ خاممەت
 قارا جاننىڭ اۋلى آتاسىنىڭ جانىنا كىلدى. كىلسە كادىمكى
 اويقىسىنا كىتەكەن. بىلدام تۆرت جۇز توقسان قالماقدى
 چاقىرىپ آلب كىلەپ اۋزىنىڭ توغان آكاسى قارا جاننىڭ ايكى
 قولن آرقاسىنا قايرىپ بايلاپ آبدەن چىچەلمەيتىن قىل قاندى
 بايلاپ تاستادى. بونى بايلاپ بولغاننان سوڭ تۆرت جۇز
 توقسان قالماق يىنەن باي چوبار آتدۇق قاسىنا كىلدى. تۆرت
 جۇز توقسان قالماق جايلەپ ئھار قايسىسى ئھار جىيرىنەن
 اوستاب سول جىردە بايچوباردى جىرگە كوتەرب اۋردى
 سىكەندۇلۇڭ جىگەرن آلب كىلەپ تۆرت جىردەن قاغىپ
 بايچوبار آتدۇق تۆرت آياغن تۆرت قازققا تاس قىل بايلاپ.
 قالماقدار ۋاقتى قۇچ بولپ آتدارن مۇنب، بارلىغى قاتار
 تۆرپ آت سىيسن تورەدەن روقسات آلب بارى جارىسپ
 كىتەدى. سول كىتەكەنەن كىتەپ آرازان اۋچ ئون اۋتەدى.
 قارا جان چەرت اويقىدا جاتىپ تونچىغىپ اويىاب كىتەدى،
 باسن كوتەرب قاراسا جۇرتدۇق بارى كىتەپ قالغان ھىچ كىم
 جوق جالغىز اۋزى اويقتاب قالبدى. قالماقدار دۇك كىتەكە يەنە
 ۲-۴ كۈن بولپ قالبدى. آتدارىنىڭ تىزەگى قۇۇراب قالغان.
 اويقىدان مىڭ-زىڭ بولپ تورايىن دىپ اومتىلسا قوچقاردى
 جىر سۇرپ موينى آستىنا ئۇسب جىيىلا يىردى، قولىنىڭ
 بايلاغان سوندا بلدى. اومتىلا-اومتىلا اورنىنان نۇردى.
 تۆرپ قاراسا قاسندا بايچوبار جوق جانجاغىنا قاراسا
 بايچوباردۇق، ازى جاتر، ازىنە ئوسب ارسا بىر نىچە اۋقان
 چوقرغا تىغىپ بايچوباردۇق آياغن تۆرت قازققا بايلاپ
 كىتەكەن. آتن بوساتىپ آلاين دىسە قولى بايلاۋلى، ازا بولغاننان
 سول جىردە مناسوزدەردى آيتەدى.

سارغايىب دوستمان تاكداپ عبر آندى،
آت اوزديرب تارقا تېدام قايراندى،
تورت آياققا مېقتاب تورت قازقى قاقديرب
آسليم قول بولغان سولك نېگىرگە تارتىم
ءاوزم اولسىم بېكىر قانار ناردى كوچ
دوسقا قىزمت ايتىم قايارغوى بهشت
تورت آياققا مېقتاب تورت قازق قاقديرب
مۇسلمان بولسام مېن، قىلمايمىن موندى اس
ايرتە مېن آچلغان باۋدك گولدهرى
جان دوستم نك بايسىنە قوڭرات ايلدهرى
تورت آياققا مېقتاب تورت قازق قاقديرب
قايدا كىتدك سولتاتم نك پىرلىرى
بىرەۋدك ماناتدان سالدم تىرلىكن
بېكىر اوتكىزىمىن اومردك چىرىق
تورت آياققا مېقتاب تورت قازق قاقديرب
سوزى جالغان قولدك قالسىن سوبەگى
ادامنىك كوڭلىدە كوب بولار قانا،
قاناسىز، جوق ھىچ ئباند
تورت آياققا مېقتاب تورت قازق قاقديرب،
چۇباردك پىرى سىن بياجلىقچى آنا.

اوسى سوزدەردى آيتىپ تورغان ايگىن. قۇلاغىنا بىرداۋىس
كىلەدى، بونە ايگىن دىب تىكداپ تۇرا قالسا آلا دىگىن
قايدىدان داۋىس چىخادى. قولان سالگىقراپ تىكداپ تۇرسا باسندا
سالدىلەلرى بار حازر زندا كىلەدى. قاراجان نك قاسىنا كىلىپ
اوغان قاراجان ازىزەت بىن سالەمن بىردى. سالەمن عالىدى آلدى.
سول چىردە جىتى كامىل پىرلىرى، بايلاولى قولن چىشىدى.

آبدەن كۆپ تورغان قاراجان چۇقردا جاتقان چۇبارغا بارب
اۋستاپ چۇقردان سۇۋىرىپ آلدى. سول جىردە كەمل
پىرلەرى باتا بىرەدى. بىرگەن پاتەسى :

آينالاين آندازم ما كىدايمىدا قوندىزم
توبەمدەكى جولىدىزم كورسكەنچە كۈن خاقسى
قاراجان آتدى جان قوزم جورىقاندا جولىك بولس
خازار آنا جولىداسك بولس جورىكك باسى جولىبارسىم
قاراۋل باسى قابىلانم قابىلانم آمان بول دىدى
ايل آغاسى سۇلتانم جان بالام آمان بول دىدى
منىگەن بىدەۋك جىلىس دىب آمانسىز داۋرەن سورس دىب
قىستىدە قالغان بايچوبار بايگەدەن ءاوزب كىلىس دىب
بارچىن آتدى جان بالام سۇلتانغا چۇقتى بولس دىب
خاق جاراتقان پارۋار بارچىن جان منەن سۇلتانغا
ءاوزى آبىروى بىرەدى آمان اسەن بولس دىب
اوسى ءسوزدى آيتىپ چىلتىن پىرلەرى باتا بىرىپ قالا بىردى
قاراجان باتىر آتينا قامچى اۋىر جولىغا سالادى.

باتىر تۇۋغان قاراجان جىلىپ كىتىپ بارادى

آسل تۇۋغان بايچوبار،

قوسداى اۋچىپ بارادى

تورت آياقدا ءتورت تاغا

آسل تۇۋغان جانيوار

جانن آلب بارادى

اۋىرن آره كەدى آچادى

اومىراۋدان كۈبك چاچادى،

دارياداي بولب تاسادى.

قاراجان قامچى باسادى:

تۇياغى قزدى چوباردىك،

ایاقدی نۇقب باسادى .
ئىر كون تامام جۇل جۇردى
ناق نامازچام بولغاندا
قامچىغا چابىن قۇساردى
قارا قوبتان بولغاندا
توپدى جارغان بايچۇبار ،
تۇردى جولدى توتەلەب ،
قاراجان آندى باتردى
جونى قزدى چوباردان
قىيا مايدان دالادا
دوڭكېب آلب قاچادى
چاپاڭداۋ جىردەن زرغىتې
اويللاۋ جىردەن ارغىتې
ايىكى كوزى تىلمەڭدەب
اومىراون كورسەڭ ايسكەدى
مومىن ايتى بىسكەدى
تالدىن اورگەن جىيىگەدى
كىيىكىلى سۇلوو بايچويار
بازارداغى ماقبالداي
سومباتى سۇلوو جانيوار ،
اويغا تىككەن اورداداي
ساورسى سولوو جانيوار ،
مولداقنىغان قالامداي .
قولاغى سولوو جانيوار ،
اورسدان كىلگەن لىگەندەي
توياغى سونوو جانيوار ،
جالتراغان قويانداي

آۋۋولغى اىكى ايلي
 آلتى قولاچ سايلاردان
 اوچ كۈننك جۈزى بولغاندا
 باياغى كىتكەن قالماققا
 ناك تاك مىزگىلى بولغاندا
 چوولده سقان قالماققا
 مرادقا خدای جيتكزب
 قاراجان قووب جيتتەدى.
 ايرتەگكى ناماز واقتندا
 بايلاپ كىتكەن چوباردان
 قاولاسب قالماق آيرلدى
 تورت كون جۈزى بولغاندا
 ساسكە تۇسك واقتندا
 قارسى آلدينا قاراسا
 تايچا قاننان تارلان آت
 جايلىدى قوس قانات
 بىسن مىزگىلى بولغاندا
 ساوردك سوققان جيلندە
 تارلان آتدك ايزىنەن
 چاۋب جيتىدى چوبار آت
 اوتەيىرب چوبار آت
 چوقتقدان آوزسالادى
 ارتق تووغان تارلان آت
 تارلان آت قالدى مايىرلىب
 موناندا اوتب بارادى
 كۈنى مىنەن جررەدى
 تۈنى مىنەن جورەدى

بېس كۈنۈڭ جۇزى بولغاندا
 قارا تاۋدۇڭ باورندا
 دوس مۇھاممەت آندى جالغىزى
 آستىدا مىسكەن قارا آت
 قارا جان آندى باتىردۇڭ
 تەلب آغان جالغىزى
 كۈز اوچىدا كۈرنىدى
 گاۋھارمىن سىن مېنىڭ
 سىن بولماساڭ خالمدى
 كىم بىلەر جالغىز پارزەنتىم
 قان آتاڭ سىندىن آينالسىن
 جالغىزم مېنىم سۇلتانىم
 جام - چىراغىم جالغىزم
 جالسام ايسىتىلەر اللەغا
 مېنىڭ تۈكسەن كۈز جاسم
 سىن اولسەڭ سىنبى - ما قاناتىم
 آتادىسەڭ سىن مېنى،
 دوستىم نىڭ آتى قالماستىن
 آتۇنۇڭ باسنى تارت پارزەنتىم
 چاپقىلى بېدەۋ * اوز داۋرىدە چاپقىلار،
 باتىر جىيەڭنىڭ آق ساۋىتىن جامىلار.
 آندى تارت سىن، آت قالدى دىب قام جىيە
 بارچىنداي قىز ساغان ايلدىن تايىلار
 جاڭگىر جاۋماي آتم قۇيرىقنى اۋرىدىن
 جانىم بىلەم آقلىرىنى نەدىدىن
 بارچىنداي قىز ايلدىن تايىلار
 كىنەن * اوز ايل سۇلۇۋ ئاڭداپ بېرىدىن.

سوندا بالاسينك قايتارغان جاۋابى :
 جانم آتام سوزيگه قولاق سالمايمان
 بول جولدarda مين تلگدى آلايمان
 آتى جاقسى آتى اوزغان جگندك ،
 بار چننان باسقانى مين آلايمان
 سول جيرده قاراجان نك آچوۋى كىلب چداماي قايراتقا
 منب چوباردى قامچى مينن اوردى بالاسيدا آتقا قامچى اوردى .
 ايكي بيدةو جارسدى
 باترلار قلدى نامسدى
 توياقدان چققان قارا تاس
 چاقباقداي بولب چاغلدى
 جاماندا تقرر قارا آت
 سرا جولدى بيرمەدى
 قايجيلاندى قارا جان
 كويب - پسدى قارا جان
 اوستينه كيگن آق ساوت
 تانينه سيماي كيرنەدى
 باتر قولن سيرمەدى
 آلام ءابروى بيرمەدى
 ارادان ءوتدى ءاۋچ ساغات
 جاماندا تقرر قارا آت
 تبدى جولدى . بيرمەدى
 اولدم - تالدم ديگەندە
 آرتق تووغان بايجوبار
 كييگەدى ارغب جانوار
 ايمرەنب جيتب بارادى .
 دوسبانتق قلغان اولينك .

تور دیگەندە تورمادك

مینی آنا دیمەك

دوس مۇحاممەت آتدی اولینك

بىر قولى مین باسدان اوستادی

بىر قولى مین ییلدەن آلاى

تەلب آلمان جالغیزن

دییرمەندەى قارا تاسقا

كوتىرب آلپ اورادى

جالغز اولن اولترب

آق قەلجى آلاى

قانادى قارا تولپاردك

باسن كىسب آلاى

دوس بولساك سوندای بول

اۇلن آتن اولتيرب

باتر تووغان قاراجان

دوستقدى اورنىنا كىلتيرب

بوزداب كىتب بارادى

اوسى جورس يىنەن قاراجان جىتى كون جول

جوردى. سول وقتداردا تايچاخان كىلەتن، آنداردى قاسندا

بىر نىچە دورىيچىلەرى مینەن آندار كىلەتن جولغا قاراب

تۇر ايگەن، جولدا كىلە جاتقان آنداردى كورب قاراجا.

ننك آتن قاراب تورغان تورىيچى تايچا خاننك آندارن

قاراب تۇرغان، دورىيچىلەر جولغا آبدەن آنداب قاراب

كىلە جقان آنداردى آڭغاردى. سوندا تايچا خاننك قويغان

دورىيچىسى خانغا قاراب سزدك تارلاق كىلە جاتر بار چەندای

سولوو سزدك چىختىڭز بولدى دىب خاندى قوواندىرب تاستادى.

قاراجاننك جولنىنا قاراب تورغان دورىيچى آبايلاپ

قارا ئۆز بۇل كىلە جاتقان اوز به كدى چوبارى ديدى.
 سوندا آلامس آق تويەنك اوستينه چىب قاراسا كىلە جاتقان
 بايچوباردى كوردى. آئينا قاراب آيتب تۇرغان سوزى
 موينىنا تاقدم آلتىنان تۇمار
 سىنى چابقان قوماردان تارقار
 اوزك چاوب اوزك آبروى آلامساك
 كوز كىنن آينالان بايچوبار

ءانم بار-آو دىب قاينى جىيەنن آغام جوق
 بايچوبارم سىنك هيچ بىر بهاك جوق
 اوزك چاوب اوزك آبروى آلامساك
 آت كوتىرب آللە دىرگە آغام جوق
 ايرتە مەن آچىغان باودا گولم جوق
 اوزك چاوب اوزك آبروى آلامساك
 آت كوتىرب آللە دىوگە ءانم جوق
 ايلەننن آيرىغان مەن بىر چالغىرىن

بارچا چىلتەن قولتقداساك دايىن مەن
 آت كوتىروگە مەندە آدام جوق
 آلامسك تورغان جىرى يىلگىلى واعدە آتەنن قاقبالى
 قارا تاس ايدى. تايچاخان اوۋازىلەرى مەندەن كىمكەسب
 باياغى يىلگىلەگەن قارا تاسدان كەنك آتى بورن اوتسە
 بارچەن قىز سونىكى بولس دىب اويغارب قويدى.
 آلامس سول جىيەردە تور ايدى. بايچوبار چاوب
 كىلەب آلامسدان بىر مارتا با آينالاب جانوار بايچوبار
 ملتقدى اۋمىتىلەب چىقىدى. آلامس آئينا قاراب تورسا
 آياغى كىلىدەى بولەب ءاسب كىتەيدى.

آينىك موندى قىنلانغان كورب چىداي- آلامى قىلچەن
 قىنايىنن سوزورب آلب قارا جانغا فاراب كوتىرب، تۇرب

قارا جان غا منا سوز دهر دی آیتب تور
 موسلمانغا جوق مینم زیانم
 آتدی کورب کیندی آقیل قیالم
 تور آفاقا تور قازقدی قاقترب
 نمارت قارا قاجان قانی ماغان دوستیغک
 کیسم باسک کیلتر ایمانک
 آت قادیرن بلمه گهن مینم جاستیغم
 آلتن کیسه قویب اچکهن مسدیغم
 کیسم باسک کیلتر ایمانک
 دین بلمه گهن قانی ماغان دوستیغک
 آقا بایلاب کورسه تهرین کوریمسکدی
 قازاب بینم سارغایتاین جۇزگدی
 تور آفاقا تور قازقدی قاقترب
 سین - مین دیب اسه ندردک اوزگدی
 - وندا قارا جاننک قایتارغان جاوابی :

سول کیتکهن نین کیتکهن
 مايداندا تاگیر ایتکهن نمن
 اون بیس کوندر بولغاندا
 آق بولا ققا تیگهن من
 دین بلمه گهن کوب قالماق
 کونچیلک قلدی بزدرگه
 اینالابن بایچوبار
 ملتقدای آیلوب جغلدی
 آلدیما سالب آیدام
 قینادم مین جامدی
 کون جییرما بولغاندا
 چاباتن جایغا بارغانم

قالماقدار بزدی آلدادی
جیتی گون ایروو بولدی دیب
باتر آتقاو ایر کودک

ایناندم سوزینه ماقول دیب
تاگیر آیتقان قاراجان
کوز اویقوغا بارغاندا
ایکی قولم بایلابدی

چرت اویقیدا جاتقاندا
آینالین چوبارغا
تورت قازقدی بایلابدی

مقتاب بایلاب چوباردی
اوزخودایینا جلاب
دین بلمه گهن قالماقدار
جولغا توسب آیدادی

اویقم قانب سول جیرده
سیکیرب تۇرسام اورنمان
قسمتدا قالغانم بلم

چوباردک جاتقان بلم
زار جلاب باردم جانینا
ایتاک جیگم کول بولدی
کوزمنن آققان چاسیما
مایداندا اولب قالغاندا

خودای جالغز مین جالغز
کم کیلهدی قاسیما

برلهرم مینم راحیم ایتدی
کوزمنن آققان چاسیما
مین جلادم آلدغا

جیتی کامل پریگنر

لیکی قولم توساتدی

شؤکر قلدیم آلدیغا

اوقباقدا جانلقان چوبارغا

جولبارسدای قوا، سالدم

اوقباقدان سورب آغانم

بایچوباغا میندیرب

جیتی کامل پریگنر

قاراول باسی قاپلانم

قاپلانك جولك بولسون ديب

جورت ایل باسی جولباریسم

جولباریسم جولك بولسون ديب

بارچن جان آندی جان بالام

آلبامس دیکن بولسون ديب

آستکدا منگن بایچوبار

بردن لیمس آلدان

پایگدهن اوزب بارسن ديب

جیتی کامل پریگنر

سول سوزدهردی آیتب قالغاندا

آرادان توقسان کون اوتکمن

تایچادان کیتکمن تارلانك

قووب جیتدم سوکینان

اوتد ییرب بایچوبار

چوتمقدان اوز سالغاندا

تارلان آت قاندى مایریلب

دوس مۇحامممت آندی جالغز بالامدی

تۇردیگنده تورمادی

آتا دىب ءتلىدى آلمادى
كوب جالباردم لۇلىما
آيتقانمدى قلمادى
جالغىز اۇلم ءولتردم
قارا آتمدى ءولتردم
زىرلى تون كىدم قىياۋسىز
قالووم جالغىز بويىمىز
اق اويىمىنىڭ آرسىلانى
بوز قوبامنىڭ بوستانى
جالغىز اولم ءولتردم
جالغاندا باقتى قارامى
جالغىز اولدان آيرلدىم
شۇكر قىلدىم مۇحاممەتنىڭ دىنىيىنە
دونيىدەن آللاھ دىب اوتەمنى

بۇل سوزدەردى دوستى قارا جاننان ايسيتىلگەن سوڭ
آلپامىس باتىر جالاب، قارا جان دوستىدا جالاب ايسىكەويدە
برىنە — برى رىزا بولدى.

بارچىنىڭ آلپامىس باتىردىڭ آتى كىلگەنن ايسيتىپ
آيتىپ تۇرغان سوزدەرى:

مىنىم سويىلگەن باتىرىم، سولتاننىڭ آتى پايىگەدە اوزب
كىلگەن سىياقدى كورىنەدى. بارب ءوز كوزم مىن كورب،
قوتتى بولسىن آيتايىن دىب، اورامالنى باسىنا چالاب، كور —
گەندەردىڭ اقىلىن آلب، ايسىكى يىتتى كوندەدى جاناب قاسن
قاغىپ ايرىنى تىستەب، ەبر قولىن قۇۋسىرىپ قولىن جاڭاغانا
چىققان ايمچەگىنىڭ اوستىنە قويىپ بارچىنىڭ آيتىپ تۇرغان
سوزى.

آقچا جۇزۇك سارغايىتىدۇ،
 آتم كىلىمەس دىب موڭايدۇ.
 اوزدى — ما پايگەدەن چوبارك؟
 آت كىلدى، بولدىك كوز آيم.
 موينىنا تاققان تومارۇ
 چابقاندا تارقار قومارۇ
 كىلدى — مە پايگەدەن چوبارك
 آت كىلدى، بولدىك كوز آيم
 آت چوملغان تىرىگىز
 قىلغاندا قولدار پىرىگىز
 سىنەن آينالسىن چورىگىز
 آت كىلدى، بولدىك كوز آيم
 سوندا آلبامسۇك قايتارغا جاوابى
 آت چوملغان قارا تىرگە
 آيتو كىراك بوغان چابقان ايرگە
 قوتتى بولسىن قوانيچۇك
 قايتا بىر بارچن اويىگە
 قالماقداردۇك يوزى سولسى
 قىب قىزل قان قرغن بولسى
 قوتدى بولسىن قووا نىچۇك
 قايتا بىر بارچن اويىگە
 بولاغىكەن سوو اچىدەن
 باسقاندۇك قورايغى جىتەدەن
 باسقاندۇك كوزى توسىدەن
 قايتا بىر بارچن اويىگە
 سوندا بارچىنىك قايتارغان جاوابى
 آتم كىلدى دىب قووانىب تورسىن — آو

آتک اولس بولیدی

قور قالماقدک ایلنده

سویه گئی قار بولیدی

آت کیلب جیدک ایسکدی

مین یاراین اورداغا

قاسیما قوس سولتام

قاراجان دیگن دوستکدی

جیوردی دوستن برکه ابرتیب قارا جانداي دوستی مین

بارچن اویسکه بارادی فولینه اوتدار آلا دی

تورت قوز نیک قویریغن قاراجان آندی دوستینک

اگر قاسینا سالادی کولبار چنداي پیری زات

اوك فوفا قازان آلا دی باچو بار چاتقان دالاغا

قاراجان میندن قوسیلپ جوگیرب کیشب بارادی

باچو بار آندی بیده و دك آياقا قاققان چیسکه سن

آمبار میندن قسب اوستاپ تابانداب سوورب آلا دی

آرام قیاسن آياقدك قارتق بین سوورب آلا دی

زیاندى قاندار قویمایدی تورت قوز نیک قویریغن

قازانغا سالب کویدیرب آياقا اورالب قاستادی

پایگدندن کیلگن چوباردی اون بیس کون بارچن سووتدی

اون بیس کون قاراجان سووتدی اون کون آلامس سووتدی

پایگدندن کیلگن چوباردی قرق کیچ قرق کون کینزدردی

بارچندی قالماقدان بیزخردی آت ئویاغن توزدردی

منب بیده ون جیلگنده پایگدهن آتی کیلگنده

قوق کیچ قرق کون کینزدرب آسل ئوغان چوباردی

دوتن قویدك کوریندسی چوباردك تورغان سبائی

بارچن میندن قوسیلپ قاراجان میندن اوچدوی

اویسکه بر قدی ایندی کیلگه ایلنده قالماقدك بارچندی

آق نىكاح سىن توسىرىپ قىلدى ئىز ايندى عاشراتىدى
 قىرىن جىگىت چاقىندا سىنا يىلىگىلى غوى بول آدمى
 ايسكەوى قىلدى سۇخباتتى سارغايپ تاكدار اتادى
 تازا قىلدى تاھارەتدى اوقۇدى بامدان نامازى
 بارچىن مېنىن كىيىمىگە سىنايلىگە قايتۇرۇ قامىن ايندى
 بول سوزدەرسونى مېنىن قالب نورايىرسىن ايندىگى سوزدى
 تايچا خاننان ايسيتكەن. يادىشانك بارلق وەزىرلەرى جىنالب
 آۋە اوزىك آتم پايىگەدەن كىلدى دىب بارچىن سولۇۋدى
 آلب كىتە بىرەمدە؟ باسدان وعدەسى بار ايدى. وعدەمزدى
 بوزامىز-با؟ بارچىندى چالغىز كىلىگەن بىر اوزىكە كىيىپ
 جىبەرسەك اوندا بىزگە اولم جوق اولدى قىلىق قارىتىرغا
 چاقىرىپ آلتىز. آۋمىنا آت چارسىك لىندى كورەسى بولادى
 دىتىز. اوزىتىز قىرقالواندى تاكداپ قاسىتىرغا آلتىز سويتىپ
 اوزىنىڭ آلتىتىز. كورەسى قىل قىرقالواندى چىقار
 زورلىقنىڭدى بىلىم سوزدغانا سىن بارچىندى آلب كىتە بىرەمسىن
 دىتىز. سونى چاقىرىپ آتتىق تەقىر سىزدەن، اونى ماقولداۋ
 بىزدەن. سوينىپ اوسى ماسلىحات بىنەن آلبامىدى چاقىرىپ
 آلتىرادى. آلبامىس تايچا خاننىڭ كوز آلتىنا كىلىپ توردى.
 تايچا قاننىڭ كورگەنى اوسى ايدى قاراسا، اوزى اون تورت
 جاسار اول بىيىمەشەن چىققان دىيىدە اوتىرىكىچى بىواماتىن
 كىكىلىن تاراب قويغان كسى ماقتاب سىدىرارقا ايمىس ايكەن.
 تايچا قاننىڭ آقلى كىتىدى، جان چاغىنا قاراسا آلبامىغا تاماچا
 قىلپ كوچەلەردەن دىوالدار اوستىنىن چىقىپ قاراب تور.
 سوندا پادشا نورب آى اولم آلتى آلتى جولدان بارچىن داين
 چارلىدى از دەپ كىلدىك، كىيىم جولدازغا آت چايدىك آت
 اوزىپ يايلىگەن كىلدى.

الله تعالى نك بويىرىغى بولدى بارچىن آفرىنىك دو چارلىك

بولدى ۋېر - آقدا ايل جينالب آت جارس پالوان بولدى
 دىگەن، دارب يىنەن كىلگەن، ايسكەن، اول آتم اوزدى دىب
 بارچىدى ايلىكە آلب كىتە يىرەسەن - بە! پالواندار مىنەن
 اوستاساسك - با.

«آپامس اچىنەن اويلاپ تور خدای جالغز مین
 جالغز بول ایلدرده خدایدان باسقا قاراچاننان باسقا كەم
 بار. كىل مارتدگگە، يىلم بۇۋاين قالماقدار ناما رەتسزك
 قلدی دىب آى تاقسرخاندا اوتىرك آيتا - ما، سخان جارلىغى
 قايتا - ما كىل پالواندارك مین اوستاسام اوستاساين دىب
 خاننك اوز پالواندارىك اچىنەن برەون تاكداب چغارب
 ایدی، آپامس حازرەت آلىكە سىيىب كوزىنە باس آلب
 پادشاهك پالوان كوتەرب تۇرب توكىگەلەتب تۇرب جىرگە
 كوتەرب كىب قويىپ قالدى. تايچا خاننك آلدندا پالوان
 جىغىپ پالوانى اۆرنىنان تورماي جارم ساغانداي اوتكەنچە
 پادشاهك توغز پالوان جەقدى، ايندى آپامسقا چغووغا
 پالوان تابىلماي. سول وقتدار كويك ۋېر جىتدە آپامسك
 بايچوبارى تۇرا ایدی. قالماقدارك قىالى بولغان ايسكەن بۇل
 آتن اولتيرەيك دىگەن، سولای قىلپ بايچوبار آلدینا كىلگەن
 باسادى آرتىنان بارغان تىبەدى كۇۋلدەسكەن كوب قالما -
 قدى جاقىندا تىباي تور ابدى، آپامس مۇنى كورپ چغووغا
 پالوان بولماغان سوك آتىنا جورە يىردى.

باتر مەندى چوبارغا
 زىيىن سالدی قالماققا
 آسكەر جامان تورساغان
 آكداب باتر قاراسا
 دىن بىلمەگەن كوب قالماق
 جىبەرمەسكە اوقساغان

آچووی کیلب باتردك
 قلیچین اۇستاب اویلاذب
 عبر چغارب عبر قویب

آووهلی اوزدهرینهن بولسن دیب اویلاذب تۇرایدی
 سوندا پادشاهك بیاغی باس وازیری کوکمان قاسقا پادشادان
 روقساتسز آلامس باترغا ملتق آتدی. بول آتقان اوغی
 آجالی جیتبهگن باترغا تیمهی کیتدی.

قیلیچین سوۇرب آلادی سانسز تورغان قالماقعا
 چوبارغا قامچی سالادی کوب قالماقك باسن آلادی
 تۇوری کیلگن قالماقك قاق ماڭداينان چابادی
 قابتالان کیلگن قالماقك اولسکهنن آلب بارادی
 آرادان عبر ساعات اولسکهنچە کوب قرغندار بولادی
 چاقاندا قیلیچ تاب آلادی ایرادی جامماندی
 خانسی مینهن خان زادا بیگسی مینهن بیگ زادا
 سول واقتدا قالماقدار قلغاغا قاچیب قامالادی
 قالماقدی قریب آلامس کولبارچننک اوینه
 قارا جان مینهن قوسیلب سول واقتدا قايتب بارادی.
 بونک اوزی کوب قرغنا آینالب کیتسکهننن کینن
 پادشا بۇتن وازرلرن چاقیرب آقر بۇل سوغسك بولۇوينا
 کم سبیب بولدی دیب تیکسهر سوراغاندا، بۇل سوغسك
 بولۇينا سبیبی کوکه مهن قاسقا ایسکهنن باری آیتب پادشا
 داره چاقرتب آلب اوسنچا جوركد قریلۇوينا سبیب
 بولغان سین ایکنسك دیب اوزن اولترتب جبهردی.

آلامس باتر پایگهدهن آتن اوزدیرب تایچا خاننک جیغان
 پالواندارن جغب نایچا خاننک ایلینه آجالدای تییب قورقیتب،
 توقسان قارا ناری مین ناری اوستنده جاساولاری مینهن
 آق کیمهك اچنده بارچن آتدی جاری مینهن آتاسی

بايبارى مينىن قوچداسىب اينىسى آلتىن چاچ يىنىنىدە كور-
رىسىب قوچ آيتىسىب قاراچان دوسىن مينىن قوچداسىب
ايلينه جورب كيتدى.

ايلينه ساپار قلادى

آقچا جوزن سولدردى.

منىگىن نازلارن بولدردى

آلتى آيچىلىق چول جووردى

باياغى جلاب سقناب قالغان آتاسى آنا سينا جىدەلى
بايسىن قوكتات ايلينه آمان ايسىن كىلىب آتاسى آناسى مينىن
كورىسىب بلسقا آغايىندارى مينىنىدە كورىسىب آمان ايسىن
كىلىگىن قووانچىنىه اولىگىن توى قلب جورىدى جىغىزىب
بايىگە چاوب، قالا چار سالدېرىب جورىدىك باري آمان ايسىن
جارى بارچىدى آلب كىلىگەنىنە قوتىدى بولسىن آيتىب
آلباسى باتىر آلتىن قاباق آندىردى، پالوانغا توسردى. سويىتب
اوتىر كون اوينىن قىرق كون توين قىلدى، سويىتب مۇرادىنا
جىتىب ايتىگى جاسدىك كوكتلى آچلدى.

آلما باسدى جاسل سونا
تازا سابدى جاوهار پىچاق
هاركم اوز ايلنىدە جاقسى
آلبامسدى جازدرغان
جارغا بولساك بىس كون آشق
سونچەنى جاقسى قلب
بادشانك خدای قنى مەتى
بول سوزدەردى آيتىب تورغان

خودك دك فولندە جاقسى
يىكدەردك يىلىندە جاقسى
جىگىن هام جىرنەدە جاقسى
جىدە مراتك تىلىندە جاقسى
ئى ساقال (۱) واقتىندا جاقسى
سازغا كىلىردى بول جاقسى
بادشاغا قىرمەت ايتىكەنم جاقسى
بك مۇحاممەت جىمىمورات باقى

10ms

